

**Πειρατές και δούλοι ή αιχμάλωτοι.
Οι Έλληνες και η θάλασσα στη διάρκεια της Τουρκοκρατίας**

Pedro Bádenas*

Οι πειρατές

Από τον 16ο αι. και ύστερα, τα μέλη του πληρώματος οποιουδήποτε πλοίου επιτίθετο σε άλλο ή έκαναν επιδρομή στις ακτές, θεωρούνταν πειρατές. Ο όρος «πειρατής» ασκούσε γοητεία, θύμιζε μυθιστόρημα όταν τον χρησιμοποιούσαν οι ίδιοι οι πειρατές, ενώ όταν τον χρησιμοποιούσαν τα θύματα θύμιζε πιο πολύ εγκληματική πράξη. Πρέπει πάντως να επισημάνουμε τις διαφορές ανάμεσα στους διαφορετικούς τύπους ληστών της θάλασσας.

Το πειρατικό πλοίο, όσον αφορά το ιδιοκτησιακό του καθεστώς, ανήκε σε ιδιώτες, συνήθως συνεταιίρους, οι οποίοι το ναύλωναν και χρηματοδοτούσαν τους αξιωματικούς του και κρατούσαν τα κλοπιμαία αφού αποζημιώναν το πλήρωμα. Οι κουρσάροι ήταν κάτι άλλο: ήταν ιδιοκτήτες του πλοίου και είχαν έγγραφες εντολές ή άδειες λεηλασίας από κάποια κυβερνητική αρχή, ώστε να μπορούν να επιτεθούν σε πλοία εχθρικής χώρας. Και τέλος, ο ναυτικός μιας χώρας μπορούσε, εν καιρώ πολέμου, να επιτεθεί νομίμως σε οποιοδήποτε εχθρικό πλοίο.

Ο διασημότερος στόχος επιδρομών στη Μεσόγειο ήταν η ακτή της Βερβερίας, μια ζώνη 1.400 ναυτικών μιλίων από την Τρίπολη της Λιβύης από τα ανατολικά, μέχρι το Ραμπάτ, στην ατλαντική ακτή της Αφρικής, στα δυτικά. Οι κυριότερες βάσεις εντοπίζονται στην ακτή της Αλγερίας, απέναντι από την Ισπανία, και στις ακτές της Τυνησίας και της Λιβύης, απέναντι από την Σικελία. Οι επιθετικές επιχειρήσεις της Ισπανίας εναντίον αυτών των στόχων είχε ως αποτέλεσμα οι χώρες στις ακτές της Βερβερίας ν' αποκτήσουν μεγάλη σημασία (Sola 1988).

Μετά από την κατάκτηση της Γρανάδας το 1492, η Ισπανία κλιμάκωσε την απέλαση μουσουλμάνων από την επικράτειά της. Θεώρησε όμως και απαραίτητο να υπερασπιστεί τον εαυτό της καταλαμβάνοντας και μουσουλμανικά εδάφη στην βορειοαφρικανική ακτή. Στην πραγματικότητα, επρόκειτο για μια νέα σταυροφορία, με επικεφαλής, αυτή τη φορά, τους Καθολικούς Βασιλείς, δηλαδή την Ισαβέλλα της Καθολικής, βασίλισσα της Καστίλλης και τον Φερδινάνδο τον Β', βασιλιά της Αραγωνίας (Elliot 2002, 53. και Fisher 1957, 33).

Στην αρχή, η Ισπανία πέτυχε εντυπωσιακές νίκες. Σε δέκα ή πέντε χρόνια οι Ισπανοί πήραν την πόλη Μελίγια (1497) στα δυτικά του Οράν και το νησί Τζέρμπα στα νότια της Τύνιδας. Το 1509 οι Ισπανοί κατέλαβαν την πόλη Οράν και, την επόμενη χρονιά, την Μπουζία και την Τρίπολη. Εν τω μεταξύ, οι τοπικοί Άραβες ηγεμόνες ζήτησαν βοήθεια

---

* Dr. Pedro Bádenas, καθηγητής στο Ινστιτούτο Γλωσσών και Πολιτισμών του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών (CSIC) της Μαδρίτης. Η ανακοίνωση εντάσσεται στο ερευνητικό πρόγραμμα IFF2011-29696-C02-01 με την οικονομική ενίσχυση του Υπουργείου Οικονομίας και Συναγωνισμού της Ισπανίας.

από τον Οθωμανό σουλτάνο, ο οποίος έφτιαξε έναν στολίσκο υπό τας διαταγές του Μπέη της Τυνησίας, Μπαμπά-Αρούχ (Baba Ouc), του μεγαλύτερου από τα αδέρφια γνωστά ως Μπαρμπαρόσσα. Το όνομα του Μπαρμπαρόσσα ίσως και να είναι σύνθεση των ονομάτων Μπαμπά Αρούχ. Ο εν λόγω ήταν μικρότερος αδελφός του Χαΐρ-εντ-ντιν ο οποίος έγινε ο θρυλικός Μπαρμπαρόσσα που πέρασε στην ιστορία (Bunes-Sola 1997, 9-23).

Η θεαματική προαγωγή του Μπαρμπαρόσσα παρουσιάστηκε, γενικά, ως εντυπωσιακό άλμα από την κατηγορία του πειρατή στον βαθμό του ναυάρχου του τουρκικού στόλου. Αλλά, ως Μπέης της Αλγερίας, ήταν ήδη ο εκ φύσεως αρχηγός ενός εθνικού στόλου, δηλαδή – αυστηρά μιλώντας – δεν ήταν σε καμμία περίπτωση πειρατής. Στην πραγματικότητα, ο Αρούχ ήταν αποικιακός κυβερνήτης της Αλγερίας και οι ναυτικές επιχειρήσεις ήταν στη δικαιοδοσία ενός αναπληρωτή, ο οποίος, αργότερα, θα γινόταν ο κύριος υπεύθυνος για τη δουλειά αυτή ενώπιον του σουλτάνου. Έτσι, λοιπόν, οι ευθύνες του Μπαρμπαρόσσα ήταν μάλλον πολιτικές και διοικητικές, παρά να βρίσκεται επικεφαλής των ναυτικών επιχειρήσεων. Εννοείται, ότι αυτό που του χάρισε τον διορισμό στη θέση του *kapudan pasha* από τον σουλτάνο, ήταν οι επιτυχίες του στόλου της Βερβερίας την εποχή που ήταν κυβερνήτης.

Στην εποχή του, αλλά και αργότερα, ο Μπαρμπαρόσσα δυσφημίστηκε ως πειρατής – ο Μέγας Κουρσάρος -, αλλά ο Godfred Fisher έφερε αντιμέτωπα τα γεγονότα με τους μύθους. Στην πραγματικότητα – διαβεβαιώνει ο Fisher – οι χριστιανοί θεωρούσαν τον Μπαρμπαρόσσα σώφρονα κρατικό αξιωματούχο, ικανότατο διοικητή και σπουδαίο στρατιώτη, τον οποίο χαρακτήριζε η μεθοδικότητα και ο πολιτισμένος τρόπος διεξαγωγής του πολέμου. Άσε που τον διεκδικούσαν οι σημαντικότεροι πρίγκιπες της Μεσογείου (Fisher 1957, 9).

Από το 1560 και στη συνέχεια, από τις ακτές της Βερβερίας, έγιναν αμέτρητες επιθέσεις, αιχμαλωτίσεις πλοίων και επιδρομές (*razzie*) σε όλη τη Μεσόγειο και τις ακτές της. Π.χ. μεταξύ 1613 και 1621, οι πειρατές έπιασαν περί τα 1.000 χριστιανικά πλοία, τα μισά εκ των οποίων ολλανδικά και τα υπόλοιπα γαλλικά, ισπανικά, αγγλικά και γερμανικά. Επί της ουσίας, όλες οι χριστιανικές δυνάμεις συμμετείχαν σ' αυτού του είδους τις επιδρομές λεηλασίας σε όλη τη Μεσόγειο: η Ισπανία, η Γαλλία, η Ολλανδία και η Αγγλία, όπως και τα κράτη εν κράτει στρατιωτικών ταγμάτων, όπως οι Ιωαννίτες Ιππότες, με βάση τη Ρόδο και αργότερα τη Μάλτα και οι Ιππότες του Αγίου Στεφάνου, με βάση το Λιβόρνο. Υπήρξε η άποψη ότι τις αρχές του 17^{ου} αιώνα, η πειρατεία διαφόρων τύπων πρακτικά οδήγησε στην παράλυση του δια θαλάσσης εμπορίου στη Μεσόγειο. Η Βενετία ήταν αυτή που επηρεάστηκε περισσότερο, αφού, το 1580, μέσα σ' έναν μόνο μήνα, στα νερά της Αδριατικής, μπροστά στις Δαλματικές ακτές, έχασε 25 πλοία από βερβερικές επιθέσεις. Το 1603, οι Βενετσιάνοι έχασαν σχεδόν οκτώ εκατομμύρια δουκάτα από επιδρομές προερχόμενες από τις ακτές της Νάπολης και της Σικελίας. Όπως

είναι φυσικό, τα ναυτικά ασφάλιστρα εκτοξεύθηκαν στα ύψη. Από 2% ανέβηκαν στο 40% κι ακόμα παραπάνω μερικές φορές, και πολλά πλοία έμεναν δεμένα στο μουράγιο για πολύν καιρό και φθείρονταν, διότι ελάχιστοι μπορούσαν να αντέξουν τις πολύ υψηλές τιμές των ναύλων και των ασφαλίσεων (Tenenti 1967, 108).

Αλλα έθνη πήραν δραστήρια μέτρα για να προστατεύσουν τον πλου των πλοίων τους και κατάφεραν να διατηρήσουν το εμπόριό τους. Κι έτσι, η πειρατεία μειώθηκε, διότι δεν ήταν πια τόσο εύκολη η αιχμαλώτιση πλοίων, φορτίων και πληρωμάτων. Εν πάση περιπτώσει, στη διάρκεια του 16^{ου} και του 17^{ου} αιώνα, η πειρατεία ήταν ο κρίσιμος παράγων σε όλη τη λεκάνη της Μεσογείου.

Οι Έλληνες ενεπλάκησαν κι αυτοί στην πειρατεία. Είναι συχνές οι αναφορές σε Έλληνες που ήταν μέλη πληρώματος πειρατικών πλοίων και άσκησαν κι αυτοί την πειρατεία, σε περιορισμένη κλίμακα. Ο Γάλλος φυσιοδίφης Pierre Belon, στη διάρκεια της επίσκεψής του στα νησιά του Αιγαίου, στα μέσα του 16^{ου} αιώνα, είδε «τρεις-τέσσερις άνδρες, έμπειρους στη θάλασσα, που έκαναν μια σκληρή περιπετειώδη ζωή. Είναι φτωχοί άνθρωποι, μ' ένα μόνο μικρό σκάφος, ή ένα καϊκι, ή, καμιά φορά ένα κακοεξοπλισμένο μπρίκι (brick). Έχουν όμως ναυτικές πυξίδες και λίγα μέσα για να πολεμήσουν, δηλαδή ελαφρά πυροβόλα όπλα μικρού βεληνεκούς. Και τα τρόφιμα δεν επαρκούσαν. Οι προμήθειές τους είναι ένα σακί αλεύρι, λίγη γαλέτα, ένα ασκί λάδι, μέλι, μερικές πλεξούδες σκόρδα και λίγο αλάτι. Μ' αυτά πρέπει να τραφούν για έναν μήνα. Μ' αυτά τα λιγοστά εφόδια βγαίνουν να κυνηγήσουν τη λεία τους.» (Braudel 1972-3, 871).

Έλληνες ναυτικοί υπηρέτησαν ως πειρατές σε άλλα κράτη. Υπάρχουν στοιχεία για κάποιον Έλληνα, που το 1740 ήταν καπετάνιος κουρσαρικού πλοίου: Λεγόταν Παναγιώτης Χριστόπουλος, από τη Ζάκυνθο. Πρώτα υπήρξε καπετάνιος ενός μαλτέζικου πλοίου που είχαν ναυλώσει οι Ιωαννίτες κι έπειτα ενός άλλου με αγγλική σημαία. Ο Λάμπρος Κατσώνης, από τη Λειβαδιά, κατά τη διάρκεια του ρωσο-τουρκικού πολέμου, μεταξύ 1789 και 1792, διοικούσε έναν στολίσκο από 18 σκάφη υπό ρωσική σημαία και με πλήρωμα Έλληνες νησιώτες. Μετά από το τέλος του πολέμου, ο Κατσώνης έγινε πειρατής και, κατά τα λεγόμενα του επισκόπου Σκιάθου, «άρχισε να επιτίθεται και να λεηλατεί τουρκικά νησιά. Διεύρυνε τη δραστηριότητα της λεηλασίας σε νησιά της επισκοπικής μου δικαιοδοσίας, απαγόντας δικά μας πλοία και ανθρώπους.» (Vasdravellis 1975, 178). Επίσης υπό ρωσική σημαία, ο Κατσώνης έκλεψε βενετσιάνικα πλοία, αλλά οι ρωσικές αρχές τον ανάγκασαν να επιστρέψει πολλά από τα λάφυρά του. Τελικά, το εγκλώβισαν οι Τούρκοι στο μικροσκοπικό βραχώδες λιμάνι του Πόρτο Κάγιο, στα νότια της χερσονήσου της Μάνης. Ο Κατσώνης κατόρθωσε να το σκάσει για τα Ιόνια νησιά κι από 'κει ν' αναζητήσει καταφύγιο στη Ρωσία.

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, αναπτύχθηκε μια νέα μορφή ελληνικής πειρατείας. Ληστές με βάσεις στην ξηρά, άρπαζαν πλοία για να επιτεθούν σε άλλα πλοία ή να κάνουν επιδρομές στις ακτές. Μόλις τελείωναν τη δουλειά τους, επέστρεφαν στις βάσεις τους.

Το 1775, ένας Έλληνας πειρατής ονόματι Καραμόσχος λεηλατούσε τις ακτές της χερσονήσου της Κασσάνδρας, στα ανατολικά της Θεσσαλονίκης. Ένας τουρκικός στολίσκος συνέλαβε τα πλοία του και σκότωσε την πλειοψηφία των μελών των πληρωμάτων τους. Οι ελάχιστοι πειρατές που ξέφυγαν, βρήκαν καταφύγιο στα βουνά της ηπειρωτικής χώρας. Αυτοί οι, ας πούμε, «αυτόνομοι» πειρατές, έφτασαν να γίνουν εφιάλτης για τους ντόπιους.

Είκοσι χρόνια αργότερα, οι Έλληνες πειρατές εξακολουθούσαν να είναι πολύ τολμηροί. Για παράδειγμα, άρπαξαν όλα τα οπλισμένα πλοία από το λιμάνι του Βόλου και τα χρησιμοποιούσαν επί τρία χρόνια στις επιδρομές τους. Το 1809, μια πολύ δραστήρια συμμορία 600 πειρατών, εγκλωβίστηκε στα νερά των Σπετσών από έναν τουρκικό στολίσκο και παραδόθηκε. Οι Τούρκοι τους συγχώρεσαν και τους έστειλαν πίσω στους τόπους καταγωγής τους. Μετά από τον πόλεμο των Ελλήνων για την ανεξαρτησία τους, η κυβέρνηση της Ελλάδας προσπάθησε να λήξει την πειρατεία, που αποτελούσε μεγάλη πληγή για το νέο έθνος, όπως και οι ληστείες που έδιναν κι έπαιρναν στο εσωτερικό της χώρας και δημιουργούσαν σοβαρά προβλήματα με τις ξένες δυνάμεις. Η κυβέρνηση κατέφυγε στους ναυτικούς Μιαούλη και Κανάρη, ήρωες της επανάστασης, για να καταπολεμήσει τους πειρατές που δρούσαν στα ελληνικά ύδατα. Αλλά στην βορειοδυτική Ελλάδα, που βρισκόταν ακόμα υπό τουρκική κυριαρχία, η πειρατεία κράτησε μέχρι το 1854.

Οι δούλοι ή αιχμάλωτοι

Όπως και ο όρος «πειρατής», έτσι κι ο όρος «δούλος» παίρνει διαφορετική έννοια σε διαφορετικά ιστορικά πλαίσια. Η τουρκική λέξη *kul* σημαίνει επακριβώς «δούλος», δηλαδή άτομο-ιδιοκτησία κάποιου, που δεν έχει δικαιώματα και μπορεί να γίνει αντικείμενο αγοραπωλησίας. *Kul*, με την ευρύτερη έννοια, σε σχέση με τον Θεό, παραδείγματος χάριν στη φράση *Allahın kulu*, σημαίνει «πλάσμα», «άτομο». Ο όρος *kulu* όμως χρησιμοποιείται και για τους υπηκόους του σουλτάνου που δεν υπόκεινται σε φορολογία ή για άτομα που βρίσκονται στις απ' ευθείας υπηρεσίες του σουλτάνου, παραδείγματος χάριν, *kapikulu*, στον πληθυντικό *kapikullari*, «υπηρέτης/υπηρέτες της Πύλης, φύλακας/φύλακες του σουλτάνου», όρος που αναφερόταν κυρίως στους γενίτσαρους. Η παράγωγη λέξη *kuluk* σημαίνει «υπηρετικό προσωπικό», «δουλεία» αλλά και υποχρέωση πληρωμής ορισμένου φόρου ή εκτέλεσης ορισμένης εργασίας. Οι πιο προνομιούχοι ήταν οι «δούλοι της Πύλης» (*kapikullari*), αρχής γενομένης από τον πρώτον στην ιεραρχία, τον Μεγάλο Βεζίρη» (Grosrichard 1998, 64). Ο Μεγάλος Βεζίρης του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς αυτοαποκαλείτο «ο ταπεινότερος δούλος του Αλλάχ (Inalcik 1973, 84). Όπως είναι γνωστό, οι «δούλοι της Πύλης» ήταν αιχμάλωτοι πολέμου ή προέρχονταν από το παιδομάζωμα (*devshirme* = προσφορά αίματος), αλλά και από το δουλεμπόριο. Η χαμηλότερη κατηγορία δούλων ήταν αυτοί που κωπηλατούσαν στις

γαλέρες. Ήταν αιχμάλωτοι πολέμου, θύματα απαγωγής σε επιδρομές πειρατών και εγκληματίες που είχαν καταδικαστεί σε κωπηλασία, πρακτική που ακολουθείτο τόσο σε χριστιανικές όσο και σε μουσουλμανικές χώρες. Επρόκειτο για πολύ προβληματικό σύστημα επιστράτευσης ανθρώπινης δύναμης, διότι -γενικώς- στην πλειοψηφία τους αυτοί οι άνθρωποι δεν είχαν καθόλου πείρα στην θάλασσα κι, επειδή ήταν αιχμάλωτοι και καταδικασμένοι, δεν έτρεφαν ούτε την ελάχιστη πίστη προς το πλοίο, στο οποίο ήταν υποχρεωμένοι να κωπηλατούν, ακόμα και μέχρι θανάτου κάποιες φορές. Υπήρχαν δύο τρόποι διαχείρισης αυτών των σοβαρών μειονεκτημάτων: η πρόσληψη εθελοντών ή ο εξαναγκασμός, για διάφορους λόγους, στην εκτέλεση αυτής της εργασίας για ορισμένο διάστημα. Πολλές διηγήσεις σχετικά με την τη ζωή των αιχμαλώτων στις γαλέρες προκαλούν τρόμο, είναι φριχτές (Vacalopoulos 1976, 94-96).

Οι Οθωμανοί είχαν δύο πηγές δούλων: τους αιχμαλώτους πολέμου και το σκλαβοπάζαρο της Κριμαίας. Στην Κριμαία, το σκλαβοπάζαρο (Busbecq 2007, 67-80 και 101-103) τροφοδοτείτο από τις επιδρομές των Ταρτάρων στα ρωσικά, ουκρανικά και πολωνικά εδάφη. Η κύρια αγορά βρισκόταν στο λιμάνι της Κάφφα, η οποία ήταν γενοβέζικη αποικία ως το 1475, οπότε την κατέλαβαν οι Τούρκοι. Εκτιμάται ότι μεταξύ 1500 και 1650, τουλάχιστον 10.000 δούλοι έφταναν ετησίως στην Κάφφα (ρωσ. Feodosia). Υπολογίζεται ότι οι ετήσιοι φόροι από την πώληση των δούλων έφταναν, κατά μέσον όρο, τα 100.000 δουκάτα, δηλαδή, 25.000 πωλήσεις προς 4 δουκάτα η κάθε μία.

Δεν κατέληγαν, πάντως, όλοι οι δούλοι στο σκλαβοπάζαρο. Μερικοί αιχμάλωτοι πολέμου των Τούρκων επέστρεφαν απλώς στο σπίτι τους μετά τη λήξη του πολέμου. Άλλοι ήταν πολύτιμοι όμηροι και για την απελευθέρωσή τους δημιουργήθηκαν πολλά δίκτυα εβραϊκών οργανώσεων, κυρίως ιταλών, και θρησκευτικά τάγματα καθολικών (όπως οι Τριαδικοί και οι Αδελφοί της Παναγίας του Ελέους), οι οποίοι παζάρευαν και πλήρωναν την τιμή για την απελευθέρωση των αιχμαλώτων. Μερικές φορές μάλιστα, αυτοί οι μεσολαβητές ανταλλάσσονταν με τους αιχμαλώτους. Η πληρωμή σε ρευστό για την απελευθέρωση κάποιου δεν ήταν απαραίτητο να γίνει πριν απελευθερωθεί το άτομο. Αρκούσε μια δέσμευση πληρωμής, με εγγύηση, μέχρι να επιστρέψει ο αιχμάλωτος στην πατρίδα του. Η ζωή του αιχμαλώτου μέχρι να απελευθερωθεί βελτιωνόταν κάπως, τουλάχιστον στο Αλγέρι. Η πόλη είχε δύο *κάτεργα* (στα ισπανικά *baños*), δηλαδή κρατικές φυλακές για αιχμαλώτους, στη μεγαλύτερη εκ των οποίων χωρούσαν 2.000 άτομα. Δεν υπήρχαν μπουντρούμια, είχαν όμως ταβέρνες για να τρώνε και να πίνουν. Εκεί περνούσαν τον-καιρό τους παίζοντας χαρτιά και αναπολώντας όσα έζησαν- Γνωστό δείγμα είναι η περίπτωση του Μιγκέλ ντε Θερβάντες πουε πέρασε πέντε χρόνια (1575-1580) από όλες τις περιπέτειες της αιχμαλωσίας, αποπειράθηκε να δραπετεύσει και τέλος απελευθερώθηκε.

Ο Θερβάντες, σε ταξίδι της επιστροφής του από την Νάπολη στην Ισπανία, συνελήφθη μαζί με τον αδερφό του Ροντρίγο, από τον Ντάλι Μαμί Αρναούτ, έναν Έλληνα ή Αλβανό αποστάτη αρχηγό γαλέρας, με βάση το Αλγέρι. Επειδή ο Θερβάντες έφερε, ανάμεσα στα χαρτιά του, μια συστατική επιστολή από τον ίδιο τον Ιωάννη της Αυστρίας, ο Ντάλι θεώρησε ότι ο αιχμάλωτος είχε μεγάλη αξία και τον χάρισε στον Αζάν Μπέη, κυβερνήτη του Αλγερίου. Ο Θερβάντες πέρασε πέντε χρόνια (1575–1580) αιχμάλωτος. Ήταν άνθρωπος δυνατός, με υψηλό ηθικό και ισχυρή θέληση και προσπάθησε τέσσερις φορές να δραπετεύσει. Για να μην επιβληθούν αντίποινα στους αιχμαλώτους συντρόφους του, ανέλαβε πλήρως την ευθύνη ενώπιον των εχθρών του. Προτίμησε να βασανιστεί, παρά να καρφώσει. Χάρη στις επίσημες πηγές και στο βιβλίο του ιερέα Ντιέγο Ντε Αέδο, *Τοπογραφία και γενική ιστορία του Αλγερίου* (1612), έχουμε σημαντικές πληροφορίες σχετικά με την αιχμαλωσία. Αυτές οι πληροφορίες συμπληρώνονται και από μερικές κωμωδίες του ίδιου του Θερβάντες, όπως *Η ζωή στο Αλγέρι* και *Τα κάτεργα του Αλγερίου*, αλλά και η αφήγηση της ιστορίας της αιχμαλωσίας, που περιλαμβάνεται στο πρώτο μέρος του βιβλίου του Δον Κιχώτη, μεταξύ των κεφαλαίων 39 και 41. Είναι πλούσια η λογοτεχνία για την αιχμαλωσία (Sola-De la Peña 1995, Bunes-Barchino 2001).

Οι Έλληνες, πώς ενεπλάκησαν στη δουλεία στη Μεσόγειο, που ήταν συχνά βάνανυση και πάντα αμφίβολης κατάληξης; Η απλούστερη απάντηση είναι ότι ενεπλάκησαν ελάχιστα από τότε που βρέθηκαν υπό οθωμανικό ζυγό, αν και εύκολα μπορεί κανείς να πιστέψει το αντίθετο.

Οι Οθωμανοί καθώς κατακτούσαν με πόλεμο εδάφη που ανήκαν σε Βενετσιάνους ή Γενοβέζους, ο τοπικός πληθυσμός –οι Έλληνες– από νομικής πλευράς, γίνονταν «ρωμιοί», αποτελούσαν πλέον μέρος του *Rûm millet* (στα τουρκικά *millet-i Rûm*), δηλαδή του «ρωμαϊκού έθνους», του «χριστιανικού». Έτσι αποκαλούσαν τους ορθόδοξους χριστιανούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Από τις πρώτες αραβικές κατακτήσεις του 7^{ου} αιώνα, στα εδάφη του Ισλάμ, οι Χριστιανοί, όπως και οι Εβραίοι, είχαν κάποια εσωτερική αυτονομία. Στον οθωμανικό κόσμο, όλοι οι κάτοικοί του είναι υπήκοοι του σουλτάνου και κανένας τους δεν μπορεί να είναι ιδιοκτησία κανενός. Ο θεσμός του *παιδομαζώματος* (*devshirme* στα τουρκικά σημαίνει «συγκομιδή», «εσοδεία») είχε επινοηθεί από την εποχή του Μεχμέτ του Β', με σκοπό την δημιουργία μιας αφρόκρεμας αποτελούμενης αποκλειστικά από ορθόδοξους (ανεξάρτητα από την εθνικότητα ή τη γλώσσα τους: Έλληνες, Σέρβους, Βούλγαρους, Αλβανούς, Βλάχους, Γεωργιανούς), οι οποίοι θα υπηρετούσαν αποκλειστικά τον σουλτάνο. Έτσι, ο σουλτάνος θα είχε στη διάθεσή του υψηλόβαθμους κρατικούς αξιωματούχους και μια αποκλειστικά προσωπική στρατιωτική δύναμη απόλυτα πιστή. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι αντίπαλες οθωμανικές φυλές δεν θα μπορούσαν να σφετεριστούν την εξουσία του σουλτάνου, ούτε να προσπαθήσουν να τον σκοτώσουν. Από το παιδομάζωμα τροφοδοτείτο, για παράδειγμα,

ο προσωπικός στρατός τους σουλτάνου, οι γενίτσαροι (στα τουρκικά *yeniçeri*, σημαίνει «νέοι στρατιώτες»).

Η περιοδική επιστράτευση αυτών των χριστιανών ήταν γενικώς εθελοντική, διότι αποτελούσε μια μέθοδο που εγγυάτο στις οικογένειες των παιδιών την τύχη ενός «συμμαχικού δεσμού» ανάμεσα στην εξουσία και στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα αυτά τα παιδιά να εντάσσονται στον κύκλο του Μεγάλου Αφέντη και ν' αποκτούν επιρροή, ακόμα και περιουσία. Το *παιδομάζωμα* ερμηνεύτηκε ως είδος υποδούλωσης και έτσι το είδε η ελληνική ιστοριογραφία, αντικειμενικά όμως δεν επρόκειτο για δουλεία. Το παράδοξο είναι ότι η Οθωμανική αυτοκρατορία κατηγορήθηκε πως επέβαλε μια μεταφορική τουρκική δουλεία στο σύνολο των Ελλήνων. Ωστόσο, αυτή η ίδια Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν αυτή που εγγυήθηκε ατομικά στους Έλληνες ότι δεν μπορούσαν να γίνουν κυριολεκτικά δούλοι των Τούρκων.

Βιβλιογραφία

Argenti, P.: *The Occupation of Chios by the Genoese, 1346-156 and Their administration of the Island*. Cambridge University Press 1958.

Braudel, F.: *The Mediterranean in the Age of Phipp II*, 2 vols. London 1972-3.

Bunes, M.A.-Barchino, M.: *Relación del cautiverio y libertad de Diego Galán*. Toledo 2001.

Bunes, M.A.-Sola E.: *La vida e historia de Hayradin, llamado Barbarroja*. Universidad de Granada 1997.

Busbecq, *Turkish Letters*: Oxford Clarendon Press 1927 (reprint 2007).

Elliot, J.H.: *Imperial Spain, 1469-1716*. London 2002.

Fisher, G.: *The Barbary Legend. War, Trade and Piracy in North Africa 1415-1830*. Oxford Clarendon Press 1957.

Grosrichard, A.: *The Sultan's Court*, London, Verso 1998.

Inalcik, H. : *The Ottoman Empire: The Classical Age 1300-1600*. London, Praeger Publishers 1973.

Slot, B.J.: *Archipelagus Turbatus. Les Cyclades entre colonisation latine et occupation ottomane c. 1500-1718*. Leiden Institut néerlandais de Stamboul, 2 vols. 1982.

Sola, E.: *Un Mediterráneo de piratas: corsarios, renegades y cautivos*, Madrid, Tecnos 1988.

Sola, E. – De la Peña, J.F.: *Cervantes y la Berbería*. México, F.C.E. 1995.

Tenenti, A.: *Piracy and the Decline of Venice, 1580-1615*. Berkeley-Los Angeles, Univ. of California Press 1967.

Vacalopoulos, A.E.: *The Greek Nation, 1453-1669*. New Jersey, Rutgers U. Press 1972.

Vasdravellis, I.K.: *Klephts and pirates in Macedonia during the rule of the Turks (1627-1812)*. Thessaloniki, Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών 1975.